

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΣΤΟΙΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΕ ΣΚΗΝΙΚΟ ΥΦΕΣΗΣ

ΤΡΙΑ ΑΓΚΑΘΙΑ,
ΜΙΑ ΑΠΕΙΛΗ
ΚΑΙ ΕΝΑ... ΣΩΣΙΒΙΟ
ΠΟΥ ΘΑ ΠΑEI
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΤΟ 2008

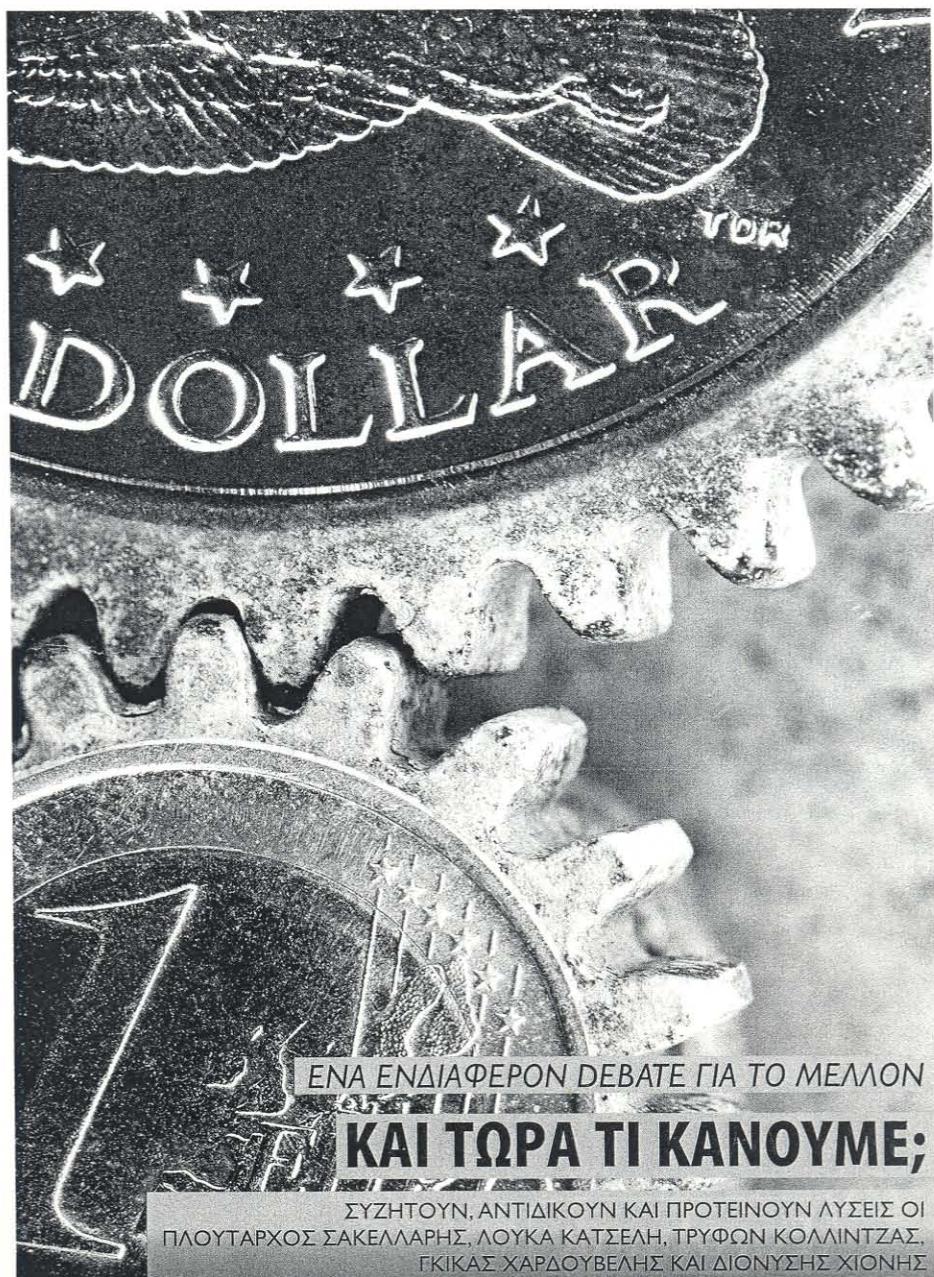
ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ
ΤΡΑΒΑΕΙ
ΤΗΝ... ΑΝΗΦΟΡΑ
ΠΛΗΘΑΙΝΟΥΝ
ΤΑ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΑ
ΣΕΝΑΡΙΑ

ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ
ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ
ΤΩΝ «ΓΚΟΥΡΟΥ»

ΜΙΛΟΥΝ - ΓΡΑΦΟΥΝ:

Γ. ΑΛΟΓΟΣΚΟΥΦΗΣ,
Χ. ΦΩΛΙΑΣ,
Α.Λ. ΚΟΝΤΟΣ,
Γ. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ,
Γ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ,
Α.Λ. ΠΑΠΑΡΗΓΑ,
Π. ΛΑΦΑΖΑΝΗΣ,
Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ,
Κ. ΜΙΧΑΛΟΣ,
Ν. ΡΩΜΝΙΟΣ,
Α.Π. ΠΑΠΑΔΟΥΛΗΣ,
Λ. ΚΑΛΤΑΠΑΝΙΔΗΣ,
Β. ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ,
Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ,
Δ. ΜΠΑΚΑΤΣΕΛΟΣ

**ΦΑΚΕΛΟΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΩΙ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**
ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

ΚΕΡΔΟΣ

Ετήσια ειδική έκδοση • Μάρτιος 2008

Debate

Πόσα αποθέματα έχει η οικονομία και πώς θα τα αξιοποιήσουμε

Συζητούν και διασταυρώνουν τα ξίφη τους οι Πλούταρχος Σακελλάρης, Λούκα Κατσέλη, Τρύφων Κολλίντζας, Γκίκας Χαρδούβελης και Διονύσης Χιόνης

Από το στρογγυλό τραπέζι του «ΚΕΡΔΟΥΣ»: Διονύσιος Χιόνης, Τρύφων Κολλίντζας, Δώρα Μαυρομάτη (που συντόνισε τη συζήτηση), Πλούταρχος Σακελλάρης, Λούκα Κατσέλη και Γκίκας Χαρδούβελης

Hελληνική οικονομία βρίσκεται σε σταυροδρόμι. Εδώ και μια οκταετία παρουσιάζει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, έγινε αντικείμενο πολλαπλών μεταρυθμιστικών προσπαθειών και ευρίσκεται στον σκληρό πυρήνα της ευρωζώνης. Ωστόσο εξακολουθεί να παρουσιάζει εγχενείς (διαρθρωτικές) αδυναμίες, οι εγχώριες επενδύσεις να μην βρίσκονται στο επιδυμητό επίπεδο, η προσέλκυση ξένων επενδύσεων να είναι ακόμη το μέγα ζητούμενο, το προϊόν της ανάπτυξης να μην διαχέεται όσο και όπου πρέπει, η συνταγή για το μέλλον να μην είναι και τόσο σαρής και ξεκάθαρη.

Όλα τούτα, ενώ στο διεθνές περιβάλλον αυστωρύζονται διαρκώς όλο και περισσότερα σύννεφα, η χρηματοπιστωτική κρίση να μη λέει να

τελειώσει και ο κίνδυνος του στασιμοπληθωρισμού να είναι ήδη ορατός.

Τα ερωτήματα «πόσα αποθέματα διαθέτει η ελληνική οικονομία», «πόσο αποδίδει πλέον το ακολουθόμενο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης» και «τι πρέπει να κάνουμε» είναι επίκαιρα όσο ποτέ, ενώ από την απάντησή τους και από την υιοθέτηση της μιας ή της άλλης λύσης εξαρτάται και η πορεία του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

Αλλωστε η μακροοικονομική επιλογή καθορίζει εν πολλοῖς και τις επιχειρηματικές στρατηγικές.

Το «Κέρδος» επιχειρώντας να δώσει στα εν λόγω ερωτήματα άμεσες επενδύσεις απευθύνθηκε σε πέντε ειδικούς πανεπιστημιακούς δασκάλους, οι οποίοι κατά κάποιον τρόπο έχουν ή είχαν λόγο στη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής.

Στην πρόσκληση του «Κέρδους» ανταποκρίθηκαν και έλαβαν μέρος στο debate ο πρόεδρος του Συμβουλίου Οικονομικών Εμπειρογνωμόνων και καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Πλούταρχος Σακελλάρης, η υπεύθυνη του τομέα Οικονομίας του ΠαΣόΚ Βουλευτής και καθηγήτρια του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κυρία Λούκα Κατσέλη, ο πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της Τράπεζας Αττικής και καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Τρύφων Κολλίντζας, ο σύμβουλος του πρώην πρωθυπουργού κ. Κ. Σημίτη οικονομικός σύμβουλος της Eurobank και καθηγητής του Πανεπιστημίου Πειραιά κ. Γκίκας Χαρδούβελης και ο καθηγητής του Δημοκράτειου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Διονύσης Χιόνης.

Η συζήτηση έγινε στα γραφεία της εφημερίδας «Κέρδος» και τη συντόνισε η κυρία Δώρα Μαυρομάτη.

■ ΔΩΡΑ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ: Σας καλωσορίζουμε στα γραφεία του «Κέρδους» και σας ευχαριστούμε που αποδεχθήκατε την πρόσκληση της εφημερίδας για να συζητήσουμε για τα αναπτυξιακά αποθέματα της ελληνικής οικονομίας. Για το πού θριακόμαστε, πού πάμε, πώς πρέπει να πάμε. Να δούμε τις προκλήσεις, να εντοπίσουμε τα ελλείμματα, να προτείνετε λύσεις, και ως πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και ως ασχολούμενοι με τη διαμόρφωση της πολιτικής.

■ ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΛΛΙΝΤΖΑΣ: Τα αποθέματα της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2008 θα πρέπει κάποιος να τα βάλει στο πλαίσιο της θεωρίας της οικονομικής μεγεθύνσης ή ανάπτυξης. Πρέπει να εξετάσουμε τα φυσικό κεφάλαιο, και πώς θα εξελιχθεί, το ανθρώπινο κεφάλαιο, καθώς και την ποιότητα της εργασίας. Επίσης, πρέπει να εξετάσουμε την τεχνολογία και την οργάνωση του οικονομικού μας αυτήματος, και, γενικά, να δούμε πόσο αποτελεσματικά συνδυάζονται οι παραγωγικοί συντελεστές για να πάραχει το πρόϊόν. Και όπως δημοσιεύτηκε στην έκθεση της Ζήτησης του προϊόντος, ώστε να γνωρίζουμε που θα κατευθυνθεί η παραγωγή.

Σε ότι αφορά το φυσικό κεφάλαιο, να επισημάνουμε ότι η χώρα μας είκε μία καλή ανάπτυξη, που βασίζεται στο δημόσιο κεφάλαιο, που σχετίζοται με τις υποδομές, και τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αυτό θογήθησε την ανάπτυξη από τα μέσα περίοδου του 1990 και μετά. Εν συνεχείᾳ, η ανάπτυξη αυτή του φυσικού κεφαλαίου στρέβληκε κυρίως στις ιδιωτικές επενδύσεις, κάτιο που το είδαμε μετά το 2004 και το 2008 θα συνεχισθεί. Επιπλέον, εξακολουθούμε να έχουμε τις ροές από την ΕΕ. Το Γ' Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης ολοκληρώνεται αλλά και το ΕΣΠΑ παιζεί ένα σημαντικό ρόλο, καθώς υποστηρίζει την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων. Τώρα αναφορικά με το εργαστικό δυναμικό και την ποιότητά του, οπωδήποτε υπάρχει μια θελτισμός, η οποία έχει να κάνει με την αύξηση της απασχόλησης τα τελευταία χρόνια. Στη σύνθεση όμως των απαιτήσεων των θέσεων εργασίας με τις δεξιότητες των υποψηφίων ή των εργάζομένων γενικότερα υπάρχει ακόμη ένα πολύ μεγάλο κενό.

Τα Πανεπιστήμια εξακολουθούν να «παράγουν» ανθρώπους, των οποίων οι δεξιότητες δεν αρμόζουν στην αγορά. Δηλαδή, δεν είμαι σίγουρος ότι ακόμη στη χώρα μας οι κατάλληλοι άνθρωποι πηγαίνουν στις κατάλληλες θέσεις. Πάντως, οι νέοι νόμοι για την τριτοβάθμια εκπαίδευση Βρίσκονται στη σωστή κατεύθυνση.

Τώρα αναφορικά με την τεχνολογία θα έλεγα ότι ανέκαθεν στη χώρα μας δεν ήμασταν οι οδηγοί. Δεν ζούμε σε μια χώρα, η οποία παράγει νέα γνώση, ώστε να εκφραστεί σε διπλώματα ευρεσιτεχνίας και αυτά τα διπλώματα να έχουν επικειμενικές ίδεες. Οι πώσης δήποτε όμως η παγκοσμιοποίηση μάς έκει θορήσει σε αυτό. Η ταχύτητα με την οποία κυκλοφορούν οι παραγωγικοί συντελεστές, που ενσωματώνονται με την τεχνολογία, έχει θορήσει, ώστε η τεχνολογία να εισαχθεί πιο γρήγορα στη χώρα μας. Εκεί που υπάρχει έλλειμμα είναι η οργάνωση του οικονομικού μας συστήματος και ειδικότερα, εκεί που το κράτος εμποδίζει την ανάπτυξη και την υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας.

Στο σημείο αυτό ευελπιστώ να επανέλθω αργότερα. Συμπερασματικά, θα έλεγα ότι γενικά η χώρα μας έχει καλή υποδομή και από φυσικό και από ανθρώπινο κεφάλαιο αν και αναφορικά με το δεύτερο θα μπορούσε να ήταν σε καλύτερη θέση. Ένώ και η διεθνής συγκυρία μας θορηθεί σε ότι αφορά τις νέες τεχνολογίες, η κακή οργάνωση του κράτους εμποδίζει την ταχύτητα για την ανάπτυξη και την υιοθέτηση των τεχνολογιών αυτών.

Τώρα αναφορικά με τη ζήτηση και τη σύνθεση του προϊόντος, Είναι θετικό ότι είμαστε σ' αυτή τη μεριά του κόσμου, όπου θα υπάρχει ανάπτυξη ταχύτερη από την ανάπτυξη της Αμερικής και της Δυτικής Ευρώπης. Και αυτό διότι στην ευρύτερη περιφέρεια υπάρχουν αναδυόμενες οικονομίες με τις οποίες διατηρού-

ωρούν τις εκτιμήσεις τους σχετικά με την ανάπτυξη και με την πορεία των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών. Αν υποθέσουμε, όμως, ότι το διεθνής χρηματοπιστωτικό περιβάλλον και η μακρά περίοδος σταθερότητας των τιμών θα παραμείνει ως έχει και για το επόμενο χρονικό διάστημα δεν θα έχουμε και πολύ σημαντικές εξελίξεις στον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα, τότε μπορούμε ακροδιγώς να κοιτάζουμε με σχετική αισιοδοξία την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Και αυτή την αισιοδοξία είχα την αντλώ από ορισμένα στοιχεία τα οποία ήδη ανέφερε ο κ. Κολλίντζας και αφορούν τα αναπτυξιακά αποθέματα της ελληνικής οικονομίας. Θα ήθελα όμως να διευρύνω λίγο τη συζήτηση, προσθέτοντας κάποιες παραμέτρους.

Να αρχίων από το θέμα των ξένων επενδύσεων. Ξέρετε, τα τελευταία 10-15 χρόνια οι άμεσες ξένες επενδύσεις Βρίσκονται περίου στο ίδιο σημείο. Δηλαδή, έχουμε περίου ένα δισεκατομμύριο δολαρία άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα. Σίγουρα αν ήταν μεγαλύτερες θα έχαμε περισσότερα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Άλλα αυτό δεν μας εμποδίσει τα τελευταία χρόνια να έχουμε ρυθμούς ανάπτυξης, που προσεχχίζουν το 4%. Πιστεύω, λοιπόν, ότι έχουμε υπερασπιδογόρηση στις πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις των ξένων επενδύσεων στην ελληνική οικονομία. Εκεί που χρειάζεται ίσως να δώσουμε πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα είναι στις εγχώριες ιδιωτικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου μια και αυτές συμβάλλουν κατ'εξοχήν στον σηματισμό του κεφαλαιούκοι αποθέματος της ελληνικής οικονομίας. Παρ' όλο που η κυβέρνηση έχει έναν πολύ καλό Αναπτυξιακό Νόμο, ίδιο μπορεί να βρει κάποιος μόνο στη Νότια Ιταλία, με ποσοτά επιδοτήσεων και επικορηγήσεων τα οποία κυμαίνονται από 20% έως 60%, παρ' όλο που έχουμε το πλαίσιο των ΣΔΠ, παρ' όλο που οι αγορές είναι αρκετά πιο παλεύουσες σε σχέση με το παρελθόν, οι ιδιωτικές επενδύσεις δεν βρίσκονται στο σημείο που θα θέλαμε και αυτό πρέπει να μας προβληματίσει. Και αναφέρομαι ενδεικτικά στην πρόσφατη μελέτη του ΙΟΒΕ.

■ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ: Τα στοιχεία δεν δειχνούν μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων. Οι ιδιωτικές επενδύσεις, σε όλη την ελληνική οικονομία και όχι μόνο στη Βιομηχανία, από 22,7% του ΑΕΠ που ήταν το 2006, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης, θα φθάσουν στο 23,8% το 2007, δηλαδή αναμένουμε να αυξηθούν σαν ποσοστό του ΑΕΠ κατά 1,1 ποσοστιαία μονάδα.

■ ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΧΙΟΝΗΣ: Εγώ αναφέρομαι στις επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες αφορούν στον σηματισμό του φυσικού κεφαλαίου στις επικειρήσεις και όχι στην οικοδομική δραστηριότητα. Και το ΙΟΒΕ σε αυτές αναφέρεται. Οπως και να χει όμως το θέμα των ιδιωτικών επενδύσεων δεν έχει εξελιχθεί όσο καλά θα θέλαμε στις σκεψήι κάποιος ότι έχουν δοθεί περίπου 800 εκατ. ευρώ σε επιδοτήσεις μέσω των Αναπτυξιακών Νόμων και επομένως περιμένουμε ένα μεγάλο πολλαπλασιαστικό όφελος. Υπάρχει ανεκμετάλλευτο κεφάλαιο και θα μπορούσε η χώρα να ενισχύσει τις επενδύσεις αν εφαρμόζαμε σε μεγαλύτερο βαθμό κλαδική πολιτική. Αναφέρομαι σε παρεμβάσεις

Πλ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ
Οι χαμηλες άμεσες ξένες επενδύσεις δεν είναι τόσο ένδειξη ελλειμμάτων ανταγωνιστικότητας, αλλά πολύ περισσότερο ελλειμμάτων παραγωγικότητας

και κίνητρα σε τομείς και δραστηριότητες περισσότερο και λιγότερο σε κινητροδοτήσεις ή υποστήριξη συγκεκριμένων κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε πιο εύκολα και αποτελεσματικά να αναδειχθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

Τώρα, η ενδοχώρα των Βαλκανίων σε συνδυασμό με το άνοιγμα των αγορών δίνουν έναν τόνο αισιοδήξιας, καθώς στην ευρύτερη αυτή περιφέρεια θα μπορούσαν να αναζητηθούν κάποια πολύτιμα αποθέματα, που θα βοηθούσαν την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τελευταία στοιχεία, περισσότερες από 3.000 επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται μόνο στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία και αυτό ίσως να είναι μια ανάσα πονής για πολλές ελληνικές επιχειρήσεις, που αντιμετωπίζουν προβλήματα κόστους από όλους ανταγωνιστές στον χώρο της εντάσεως εργασίας.

Ενα άλλο θέμα αφορά στη δημόσια κατανάλωση, η οποία πάντα έπαιζε έναν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη. Θέλω να πιστεύω ότι το σύνολο της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης έχει μια πολύ σημαντική εμπειρία στην απορρόφηση των κοινοτικών πόρων, αλλά πάνω απ' όλα έχει μια μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην αύξηση των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων από τη διαχείριση αυτών των πόρων. Το πρόβλημα μα με τα Κοινοτικά πλαίσια κρηματοδοτήσεων είναι ότι τελικά είναι πολύ μικρά αναπτυξιακά αποτελέσματα. Υστέρα από τόσα είκοσι πέντε χρόνια Κοινοτικών εισισών (από την ΕΕ) συνεχίζουμε να είμαστε μία χώρα με πολύ μεγάλες περιφερειακές ανισότητες, η χώρα με τους πιο φτωχούς Ευρωπαίους. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, ο μηχανισμός αποκτά μια εμπειρία, που του επιτρέπει να αξιοποιεί τους πόρους στα τομείς και στα περιφερειακά προγράμματα. Έχουμε μια αναλογικά πιο θετική επίπτωση απ' ότι υπήρχε πριν γιατί και το ΕΣΠΑ έχει έναν ξεκάθαρο αναπτυξιακό στόχο πλέον, ο οποίος αρχίζει και επικεντρώνεται και αναδεικνύει το συγκριτικό πλεονέκτημα της κάθε περιφέρειας.

Παρ' όλο που η συζήτηση αφορά τον μακροχρόνιο προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας και τα αναπτυξιακά αποθέματα, θεωρώ ότι πρέπει να θίξουμε το πολύ σοβαρό θέμα των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζυγίο μια και αντικατοπτρίζει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Το μήνυμα το οποίο δίνουν οι εξελίξεις στο ισοζύγιο είναι ότι υπάρχει ουσιαστικό πρόβλημα κατ' αρχήν στις επενδύσεις και στην ενίσχυση του εγκώπιου παραγωγικού μηχανισμού και κατ' επέκταση στην ανταγωνιστικότητα. Το επόμενο μήνυμα το οποίο λαμβάνουμε είναι ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης ενισχύονται κατά κύριο λόγο από την ιδιωτική κατανάλωση. Τα πρόβλημα αυτά αναμένεται να επιδενθανούν όταν παρέλθει τη μακρά περίοδος της σταθερότητας των τιμών στην οικονομία και ο διαφορικός πληθωρισμός συνεχίσει να επιβαρύνει περισσότερο τα ελληνικά προϊόντα σε σχέση με αυτά των ανταγωνιστών. Από το 2001 μέχρι και σήμερα έχουμε μια σωρευτική επιβάρυνση των ελληνικών προϊόντων σε σχέση με αυτών των εμπορικών μας εταίρων κατά περισσότερο από 8%-8,5% σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος. Αν δεν χρησιμοποιήσουμε το μοναδιαίο κόστος εργασίας, η επιβάρυνση θα ζειφεράσει το

15%. Δεδομένου ότι η εξαγωγική βάση της ελληνικής οικονομίας έχει να κάνει περισσότερο με ενδιάμεσα προϊόντα, με προϊόντα εντάσεως εργασίας, καταλαβαίνετε ότι αυτή η πληθωριστική διαφορά, η διαφορά των τιμών, δρα επιβαρυντικά για τα ελληνικά προϊόντα. Δεδομένου λοιπόν ότι η ελληνική οικονομία σε καταστάσεις πληθωριστικών εντάσεων έχει να επιδειξει μεγαλύτερες πληθωριστικές επιδόσεις από αυτές των εμπορικών της εταίρων, πιστεύω ότι προκύπτει κίνδυνος για την πορεία του ισοζυγίου.

Ξέρετε, πιστεύω ότι από τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίζονται στο γεγονός ότι δεν κατόρθωσε η ελληνική οικονομία να μεγιστοποιήσει τα οφέλη από την ένταξή της στην ΟΝΕ. Αυτό έχει να κάνει περισσότερο με τη φάση της συνεχούς απόκλισης των φάσεων της

ΛΥΔΑ ΚΑΤΣΕΛΗ

Το αναπτυξιακό πρότυπο της Ελλάδας
έτσι όπως έχει ακολουθήσει μέχρι τώρα
έχει φτάσει στα όριά του

κές επενδύσεις, στην ανταγωνιστικότητα και στην εξωστρέφεια της οικονομίας,

■ **ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ:** Εχώ ότι θελα να επικεντρωθώ περισσότερο στις μεσοπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, στο τι μπορούμε να κάνουμε, πώς θέλουμε την Ελλάδα την επόμενη δεκαετία.

Όσον αφορά όμως, το παρελθόν, δεν συμφωνώ με το επικείμενο ότι η ανάπτυξη προήλθε αποκλειστικά από την ιδιωτική κατανάλωση και τον τραπεζικό δανεισμό. Η απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα της οικονομίας έγινε σκετικά ναρίς, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, και φυσικά είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του τραπεζικού δανεισμού. Ο δυναμισμός του τραπεζικού τομέα μάλιστα πιστοποιείται και από το γεγονός ότι έχει αναπτυξει ισχυρή παρουσία στα εξωτερικό. Δεν είναι τυχαίο ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν φτάσει μέχρι και την Πολωνία. Η ανάπτυξη αυτή στο εξωτερικό εντακτικοποιήθηκε τα τελευταία χρόνια, καθώς οι ελληνικές τράπεζες έπρεψαν πρώτες να εξυγίανουν τα χαρτοφυλάκια τους, και να εξορθολογίσουν τις δραστηριότητές τους, να «νοικοκυρευτούν», εντός της Ελλάδος.

Η ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα δημιούργησε οικονομική ανάπτυξη όχι μόνο μέσω της κατανάλωσης αλλά κυρίως μέσω της υποθημούσης των επενδύσεων και της επέκτασης στο εξωτερικό. Σήγουρα η κατανάλωση παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη, άλλωστε η ιδιωτική κατανάλωση αποτελεί περίπου το 70% του ΑΕΠ. Χωρίς αύξηση της κατανάλωσης δεν έχουμε ανάπτυξη. Αύξηση μισθών και μερισμάτων οδηγεί σε άνοδο του βιοτικού επιπέδου, άρα σε αύξηση της κατανάλωσης και έτσι σε ακόμα μεγαλύτερη ανάπτυξη, σε αύξηση του τραπεζικού δανεισμού και στη συνέχεια πάλι σε άνοδο του βιοτικού επιπέδου, κατανάλωση, κ.ο.κ. αποτελώντας έτσι μια αλισθατή κρίκων, που ενισχύουν ο ένας τον άλλο σε έναν ενάρετο κύκλο ανάπτυξης.

Οι υψηλοί μυθοί ανάπτυξης των τελευταίων 15 ετών στην Ελλάδα είναι, όμως, αποτέλεσμα και των επενδύσεων. Οι επενδύσεις, οι οποίες αποτελούν παραδοσιακά το πλέον ευμετάβλητο τμήμα του ΑΕΠ και της οικονομίας, στην Ελλάδα υπήρξαν όχι μόνο σταθερές, αλλά έτρεξαν με πολύ πιο γρήγορους ρυθμούς από την κατανάλωση. Γ' αυτό και η συμμετοχή τους στο ΑΕΠ αυξήθηκε από το 18% στα μέσα της δεκαετίας του 1990 στο 25% το 2003 και στο 28% το 2008. Η μόνη περίοδος που οι επενδύσεις απόνησαν ήταν αμέσως μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, το 2005, γεγονός φυσιολογικό. Πιστεύω ότι οι επενδύσεις θα συνεχίσουν να προάγουν την ανάπτυξη και λόγω της ενεργούς χρησιμοποίησης του εργαλείου των ΣΔΙΤ. Υπάρχει αισιοδοσία για το δέμα αυτό.

Στρέφοντας τώρα την προσοχή μας στο μεσοπρόθεσμο μέλλον, πιστεύω ότι υπάρχουν αποθέματα ανάπτυξης στον χώρο των επενδύσεων, δηλαδή στην περιπτώση αύξησης του φυσικού κεφαλαίου. Στις υποδομές υπάρχουν ακόμα ελλείψεις, καθώς εκτός όλων των άλλων η χώρα μας είναι ιδιόμορφη γεωγραφικά, έχοντας χιλιαδες νησιά, απομονωμένες ορεινές περιοχές και φυσικές ομορφίες που δεν έχουν αξιοποιηθεί. Σε συνδυασμό με την ενεργούση του εργαλείου

των ΣΔΤ και την αξιοποίηση των πόρων του ΔΚΠΣ αναμένεται να μας δώσουν αναπτυξιακή ώθηση για αρκετό καιρό ακόμα. Είμαστε μια οικονομία που έχουμε μεν φτάσει σχεδόν στο 90% του βιοτικού επιπέδου των ΕΕ-15, δηλαδή έχουμε πλέον ωριμάσει και κατατασσόμαστε στις πιο πλούσιες οικονομίες του κόσμου, αλλά οι ανάγκες μας για υποδομές είναι ιδιόμορφες. Όσον αφορά τα υπόλοιπα συντελεστές παραγωγής, όπως π.χ. το ανθρώπινο δυναμικό και τη τεχνολογία, είμαι σημεικιακά απαισιόδοξος. Η ποιότητα στην Παιδεία πάσχει και είναι δύσκολο να βελτιωθεί άμεσα. Ούτε όσον αφορά τις εξελίξεις στην τεχνολογία είμαι αισιόδοξος. Προηγουμένως, ο κ. Κολλιντζάς ήταν αρκετά προσεκτικός να πει ότι είμαστε σ' ένα περιβάλλον που δεν κάμπαστε τα θετικά της τεχνολογίας, αλλά δεν είμαστε εμείς που παράγουμε την τεχνολογία...

■ ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΛΛΙΝΤΖΑΣ: Είναι ένα χαρακτηριστικό πολλών χωρών της Ευρώπης, δεν είναι μόνο δικό μας.

■ ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ: Δεν είναι μόνο δικό μας χαρακτηριστικό, συμφωνώ, όπως πρέπει να σκεφτούμε πως δια βελτιώσουμε την ποιότητα της παρεχόμενης Παιδείας, η οποία δεν είναι μόνο δέμα πόρων αλλά και οργάνωσης, και να εξετάσουμε το θέμα της τεχνολογίας και γενικότερα το μεγάλο δέμα της ανταγωνιστικότητας.

Βεβαίως, πέραν των συνήθων συντελεστών παραγωγής, του κεφαλαίου, της εργασίας και της τεχνολογίας, αυτό που τελικά πρωθεί την ανάπτυξη στις ανεπυμένες οικονομίες, όπως η Ελλάδα, είναι η παραγωγικότητα. Αυτό είναι και το συμπέρασμα των περισσότερων επιστημονικών μελετών. Η παραγωγικότητα είναι δύσκολο να μετρηθεί, καθώς εκφράζει μεταβλητές και παραγόντες που δεν ποσοτικούνται εύκολα. Η παραγωγικότητα συγχέεται πολλές φορές, ιδίως στη δημιογραφική γλώσσα, και με την έννοια της «ανταγωνιστικότητα». Το μεγάλο ερώτημα είναι πως δια βελτιώσουμε την παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας. Υπάρχουν πολλοί οιδοί, μπορούμε να συνεχίσουμε την προσπάθεια απέλευθέρωσης της οικονομίας και ανοίγματος στον ανταγωνισμό κλειστών μέχρι σήμερα κλαδών, μπορούμε να μειώσουμε τη γραφειοκρατία και τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα που επιβαρύνει την ιδιωτική οικονομία, αλλά μπορούμε και να επιδιώξουμε την αξιοποίηση των συγκριτικών μας πλεονεκτημάτων στον ανταγωνισμό κλαδίων της οικονομίας.

Παράδειγμα τέτοιου κλαδού είναι ο τουρισμός, όπου τα αποδέματα ανάπτυξης είναι ακόμα μεγάλα και τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα σημαντικά, χάρη στον φυσικό και ιστορικό μας πλούτο.

Σε πρόσφατη έκθεση για την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού, η χώρα μας κατατάσσεται 22η, μία πολύ καλή επίδοση στα σκεφτούμε τις επιδόσεις μας σε ανάλογες κατατάξεις για την ανταγωνιστικότητα του συνόλου της ελληνικής οικονομίας. Άλλα ο τουρισμός είναι ένα άκρως ανταγωνιστικό προϊόν. Πλέον ανταγωνίζομαστε τουριστικούς προορισμούς που έχουν αναπτυχθεί σε όλη τη Μεσόγειο, οι οποίοι είναι πολύ φτηνοί, αφήνοντας μόνη διέξοδο για να τους ανταγωνιστούμε την ποιότητα. Άλλοι κλάδοι που παρουσιάζει εντυπωσιακές επιδόσεις, είναι αυτός της ναυτιλίας. Το διεθνές εμπόριο έχει αυξηθεί με υπερδιπλάσιους

ρυθμούς από ότι η παγκόσμια οικονομία και οι ελληνικές ναυτιλιακές επιχειρήσεις έχουν δρέψει τους καρπούς αυτής της ανάπτυξης.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στις παγκόσμιες κρηματοπιστωτικές αγορές δημιουργήσαν εύλογες ανησυχίες και δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την πιθανότητα ενός κραχ. Έχει εκφρασθεί η άποψη ότι σε αντίθεση με κρίσεις του παρελθόντος, η παγκόσμια ανάπτυξη δεν θα επηρεασθεί τόσο πολύ από μία ύφεση στην οικονομία των ΗΠΑ, καθώς η ανάπτυξη σε χώρες όπως η Ρωσία, η Κίνα, η Ινδία και η Βραζιλία δια λειτουργήσει αντισταθμιστικά και δεν θα υποκωρήσει. Το μεγάλο ερώτημα είναι πλέον η Κίνα και το ον δια συνεχίσει να παρουσιάζει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες και αν θα μπορέσει να απορρο-

χουμ πρόβλημα στο διαφορικό πληθωρισμό. Σε ότι αφορά το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, δεν πρέπει να στεκόμαστε μόνο στο δέμα της χρηματοδότησής του, καθώς η είσοδός μας στην ΟΝΕ μας διευκολύνει. Όμως πριν από την είσοδό μας στην ΟΝΕ αυτό το έλλειμμα θα ενεργοποιούσε ένα μηχανισμό αφύπνισης, δια προκαλούσε την υποτίμηση της δραχμής, την άνοδο των επιτοκίων και θα προκαλούσε υφέση. Τώρα αυτός ο μηχανισμός δεν υπάρχει και έτσι εφησυχάζουμε και όταν δεν παράχουμε όσα δέλει ο καταναλωτής, τα εισάγουμε. Η αποληφωμή γίνεται είτε ξεπουλώντας τις επιχειρήσεις μας, εξ ού και το γεγονός ότι οι έχουν αγοράσει πάνω από το 50% του Χρηματιστηρίου, είτε δανειζόμαστε. είτε πουλάμε ακίνητα. Η ανταγωνιστικότητα είναι λοιπόν το ζητούμενο μεσομακροπρόθεσμα. Πιστεύω ότι τους τομείς όπου έχουμε συγκριτικό πλεονέκτημα οφείλουμε να τους πρωθήσουμε και να τους ενισχύσουμε.

Το γεγονός ότι έμαστε στην ΟΝΕ καθιστά διαφορετικές τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε σήμερα από ότι στο παρελθόν. Υπάρχουν δέματα που με φοβίζουν. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει ένας μηχανισμός που δια αφυπνίσεις ότι τον ιδιωτικό τομέα αλλά και τους πολιτικούς. Ο εφησυχασμός δημιουργεί κινήματας πρωτόγνωρων καθώς η ανάγκη δράσης δεν φαντάζει επιτακτική. Εν τω μεταξύ δανειζόμαστε, οι ένοι αγοράζουν τα φιλέτα της ελληνικής οικονομίας και το βιοτικό επίπεδο των παιδιών μας μετά από 30 χρόνια δεν είναι η συνάρτηση του μισθού τους και όχι των μεριμάτων που δια μπορούσαν να πάρουν από μια επικείρηση.

■ ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ: Πρώτα θα πρέπει να δούμε ποιες είναι οι νέες προκλήσεις, που αυτήν τη στιγμή αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία και τις οποίες πρέπει να απαντήσουμε, δεύτερον πώς αποτιμώ το πού βρισκόμαστε σήμερα, στα αναπτυξιακό πρότυπο και τη δυναμική του και τρίτον ποιες μπορεί να είναι οι κατευθύνσεις για το μέλλον.

Αρχιζόντας από το πρώτο. Το 2008 δεν μπορούμε να μιλάμε για την οικονομία σαν να είμαστε στο 1998. Εκουμενικά πολλοί πουλάνται στην Ελλάδα, ενώ και οι συγκεκριμένες νέες παραμέτρους. Εκουμενικά πολλά σειρά από τακτάτα αναπτυσσόμενες αναδυόμενες οικονομίες. Δεν είναι μόνο η Ινδία, που δια συνεχίσει να είναι ένας πάρα πολύ σημαντικός μοχλός ανάπτυξης στο διεθνές στερέωμα αλλά και η Αφρική, η οποία αναδύεται με ρυθμούς αυξησης 7% - 8%, χώρες στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Αρα έχουμε ένα διεθνές περιβάλλον που αλλάζει. Η αύξηση του εμπορίου είναι μια θετική πρόκληση για την Ελλάδα, ενώ και οι υψηλές τιμές των πρώτων μιλών μας επηρεάζουν είτε όταν είμαστε εξαγωγείς θετικά είτε όταν είμαστε εισαγωγείς αρνητικά. Και σπουδήση που η αύξηση της τιμής του πετρελαίου είναι και αυτό μια απόρροια της αλλαγής της ζήτησης ενέργειας παγκοσμίως.

Το δεύτερο σημείο στο διεθνές περιβάλλον έχει να κάνει με την ευρύτερη περιοχή μας όπου έχουμε πια πολύ σημαντικές ανταγωνιστριες χώρες. Παλιά σκηνοθέτασταν μόνο σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, τώρα έχουμε στον τουρισμό αλλά και σε άλλους τομείς, μεσογειακές χώρες, οι οποίες μας ανταγωνίζονται. Ο ανταγωνισμός έχει οξυνθεί τόσο όσον αφορά

ΤΡ. ΚΟΛΛΙΝΤΖΑΣ
Η χώρα μας έχει καλή υποδομή αν και δια πορούσε να γίνει σε καλύτερη δέση, ενώ και η διεθνής συγκυρία τη βοηθάει

το κόστος εργασίας το οποίο είναι πολύ χαμηλότερο σε πολλές από αυτές τις χώρες και ως προς τα προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας.

Τρίτος παράγοντας, που δε πρέπει να μας απασχολήσει, είναι το θέμα της μετανάστευσης. Σύμφωνα με όλες τις προβλέψεις, την επόμενη δεκαετία θα έχουμε κοινούχγια μεταναστευτικά κύματα κυρίως από την Αφρική προς την Ευρώπη αλλά και από τη Μέση Ανατολή και μια άμβλυνση ή μια διαφοροποίηση των μεταναστευτικών ρευμάτων από τις παραδοσιακές πηγές που ήταν τα Βαλκάνια.

Και τέταρτον είναι το γεγονός ότι ζούμε πια σε ένα διεθνές περιβάλλον στο οποίο μεγάλη ρευστότητα είχε συγκεντρωθεί σε ορισμένα ταμεία είτε ιδιωτικά είτε δημόσια και αυτή επενδύεται σε αναδυόμενες αγορές. Υπάρχει ένα ευμετάβλητο περιβάλλον στις διεθνείς κεφαλαιαγορές και χρηματαγορές και η φιλελυθροποίηση σημαίνει ότι έχουμε μεγάλες μεταβολές στην κίνηση κεφαλαίων και των βραχυπρόθεσμων τοποθετήσεων.

Αν πούμε ότι αυτές είναι οι τέσσερις μεγάλες σχετικά νέες προκλήσεις για την ελληνική οικονομία που βρισκόμαστε τώρα; Είμαι πολύ πιο ανήσυχη από τους συναδέλφους μου. Και είμαι πολύ πιο ανήσυχη γιατί πιστεύω ειλικρινά ότι το αναπτυξιακό πρότυπο της Ελλάδας έτσι όπως έχει ακολουθήσει μέχρι τώρα έχει φτάσει στα όριά του. Μιλάω για ένα αναπτυξιακό πρότυπο τουλάχιστον από το 2000 και μετά. Θα έλεγα ότι το αναπτυξιακό πρότυπο της Ελλάδας στηρίχτηκε ουσιαστικά στη σχετικά φθηνή και ανειδίκευτη εργασία, στην απαξίωση ενός φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, και σε μια άναρχη ανάπτυξη η οποία ουσιαστικά είχε σαν κινητήριο μοχλό τις κατασκευές, δημόσιες και ιδιωτικές, και την ιδιωτική κατανάλωση, ιδιαίτερα στις κατοικίες, με αποτέλεσμα όταν υπάρχει μια άμβλυνση των συνθηκών που προάγουν αυτές τις κατασκευές να έχουμε μια κρίση ανταγωνιστικότητας.

Και η κρίση ανταγωνιστικότητας εκφράζεται από το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, εκφράζεται από το γεγονός ότι ισάργουμε τριπλάσια σε αξία από ότι εξάργουμε, από το γεγονός ότι παρόλο που έχουμε εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων περίπου όσο ήταν πριν τώρα με την ολοκλήρωση της περιφερειακής αγοράς για πρώτη φορά το 2007, έχουμε αρνητικές ξένες άμεσες επενδύσεις της τάξεως του 2,4 δισ. και επομένως χρηματοδοτούμε την οποία αύξηση των επενδύσεων, κυρίως από την εισροή επενδύσεων χαρτοφυλακίου οι οποίες όπως είπαμε είναι ευμετάβλητες και αρκετά ασταθείς. Η κρίση ανταγωνιστικής φαίνεται και με άλλους δείκτες αν κοιτάζουμε τη δομή και διάρθρωση της παραγωγής. Έχουμε μια γεωργία και έναν πρωτογενή τομέα, ο οποίος όπως θα έπρεπε, συρρικνώνεται αλλά διατηρείται κυρίως λόγω επιδοτήσεων και όχι λόγω αναδιαρρώσεων. Έχουμε μια βιομηχανική παραγωγή η οποία έχει μείνει στάσιμη. Οι πιο παραδοσιακές μας επιχειρήσεις έχουν μετακινηθεί στην ευρύτερη περιφερειακή αγορά των Βαλκανίων, ενώ εσωτερικά έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες αναδιαρρώσεων αλλά δεν είναι ικανές να δημιουργήσουν μια δυναμική αυτοδύναμη. Και τελικά έχουμε γίνει μια πολύ μεγάλη οικονομία υπηρεσιών με περίου δύο εκατομμύ-

ρια απασχολούμενους, η οποία όμως δεν έχει τη κατάλληλη δυναμική και την ποιότητα που θα μπορούσαν να συντηρήσουν σε βιώσιμη βάση αυτή την αναπτυξιακή δυναμική. Είναι εντυπωσιακά τα στοιχεία που αναφέρουν ότι αν εξαιρέσει κανείς το χρηματοπιστωτικό τομέα και τις ασφάλειες στο εμπόριο, κυρίως στον τουρισμό και στις παραδοσιακές υπηρεσίες, έχουμε ένα προσωπικό περίου 2,2 εκατομμύριων απασχολούμενων, 70% των οποίων δεν έχει διπλωμα πανεπιστημίου.

Επομένως, για αυτό είμαι ανήσυχη. Γιατί πιστεύω ότι το αναπτυξιακό πρότυπο που έχουμε ακολουθήσει είναι προβληματικό και δεν θέλω να έχουμε κατανοήσει όλοι με τον ίδιο τρόπο το μέγεθος του προβλήματος. Ποια μέτρα μπορούμε να πάρουμε; Πιστεύω ότι έ-

χουμε εργαλεία στα χέρια μας, έχουμε το ΕΣΠΑ, έχουμε τις ΣΔΙΤ, έχουμε ένα χρηματοπιστωτικό τομέα ο οποίος είναι δυναμικός, έχουμε μια ολοκληρωμένη περιφερειακή αγορά που δεν είναι μόνο των Βαλκανίων αλλά της ευρύτερης Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Μεσογείου. Να σχεδιάσουμε το μέλλον μαζί με τον ιδιωτικό τομέα και σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.

Τα βασικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας είναι τρία. Είναι το φυσικό και πολιτιστικό της κεφάλαιο, έχουμε το καλύτερο οικόπεδο στη γη. Έχουμε τους ανθρώπους πόρους, που δεν τους αξιοποιούμε σωστά και είμαστε στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων κάτι που έχει μια γεωστρατηγική και γεωπολιτική σημασία και για το εμπόριο και για τις υπηρεσίες. Αρα το ζητούμενο το οποίο δα έπρεπε να μείνει εδώ και αρκετό καιρό να είχαμε αξιοποιήσει είναι αυτά τα τρία συγκριτικά πλεονεκτήματα, προς μια κατεύθυνση την οποία εμείς στο ΠαΣοΚ την λέμε πράσινη ανάπτυξη. Μιλάμε ουσιαστικά για μια ανάπτυξη η οποία να βασίζεται και να επενδύει στρατηγικά σε αυτά τα τρία

συγκριτικά πλεονεκτήματα. Δεν θέλω τον λόγο γιατί η Ελλάδα να μην μπορεί να γίνει ένα κέντρο υπηρεσιών ποιότητας.

Σε ότι αφορά στο ΕΣΠΑ είναι ακόμα μια συρραφή έργων μικρών και μεγάλων χωρίς άποψη, χωρίς στρατηγική, χωρίς καμία ιδέα για το που θέλουμε να πάμε σε δέκα χρόνια. Αυτή τη στιγμή χρειάζεται μια άλλη δομή του ΕΣΠΑ. Εχουμε εργαλεία. Ο Αναπτυξιακός Νόμος νομίζω ότι στο σύνολο του είναι ένα θετικό εργαλείο και κακέ μπορούν να γίνουν θετικά, έχουμε τις ΣΔΙΤ αλλά δεν πρέπει να αλλάξουμε τη διακυβέρνηση της ανάπτυξης έτσι ώστε να έχουμε αναπτυξιακό αποτέλεσμα το οποίο να είναι βιώσιμο. Κλείνοντας νομίζω ότι στο σύνολο του είναι ένα θετικό εργαλείο και κακέ μπορούν να γίνουν θετικά, έχουμε τη στρατηγική πρότηνα την οποία πρέπει να κλείσουμε τρία βασικά ελλείμματα στην ελληνική οικονομία. Είναι είναι το παραγωγικό έλλειμμα. Ουσιαστικά δεν παράγουμε αυτά που έπρεπε να παράγουμε και αυτά που παράγουμε δεν είναι τα ποιοτικά πρόϊόντα και οι υπηρεσίες που έπρεπε να παράγουμε. Δεύτερον, τον πλότο που παράγουμε δεν τον κατανέμουμε ούτε δικαιαύτηκα στην αποτελεσματική και τρίτον το θεαματικό έλλειμμα. Ο τρόπος που έχουμε οργανωθεί για να έχουμε ανάπτυξη είναι από τους πιο αναπτυξιακούς που παράγουμε, που αποτελεσματικούς, τους πιο αδιαφανείς που υπάρχουμε στην Ευρώπη με αποτέλεσμα όλα αυτά τα σημάδια της σήψης και της διαφθοράς που θέλουμε. Και επομένως αν άρχιζα από κάπου δια ήταν από τη ρυθμιστική και τη διοικητική μεταρρύθμιση. Άρα το δεύτερο της διακυβέρνησης είναι η πρώτη προτεραιότητα. Άλλα μέσα εκεί να θέλουμε έναν άλλο τρόπο να συζητήσουμε και να αποφασίσουμε για την ανάπτυξη γιατί για μένα η ανάπτυξη είναι θέμα εθνικό και δεν είναι θέμα κομματικό.

■ **ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ:** Πιστεύω ότι για να καταλάβουμε καλύτερα πώς μπορεί η Ελλάδα να αναπτυχθεί πρέπει πραγματικά, με ένα δικαίο τρόπο να εξετάσουμε τα παρελθόν. Επομένως, θέλω λίγο να αναφερθώ στο παράδοξο της Ελλάδας, που είναι μια χώρα η οποία για πολλά χρόνια έχει να επιδειξει μεγάλη πρόσδοτο, αλλά που αυτή τη στιγμή, παρά την πολύ μεγάλη της πρόσδοτο, έχει αυτά τα ελλείμματα. Μπορεί να μην είναι ακριβώς αυτά τα ελλείμματα για τα οποία μίλησε η κυρία Κατσέλη, αλλά υπάρχουν ελλείμματα. Ελλείμματα δηλαδή σε σχέση με το που θρίακονται οι εταίροι μας και που δεν πρέπει να θρίακονται με εμείς για να παρακολουθήσουμε τις εξελίξεις για να παραγουμοποιημένο και ανταγωνιστικό περιβάλλον. Λοιπόν, θέλουντας να επελθόνται στην πρώτη προτεραιότητα. Άλλα μέσα εκείνα είναι τα ελλείμματα στην παραγωγή, στην αναπτυξική αγορά που δεν είναι μόνο των Βαλκανίων αλλά της ευρύτερης Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Μεσογείου. Να σχεδιάσουμε το μέλλον μαζί με τον ιδιωτικό τομέα και σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.

Τα βασικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας είναι τρία. Είναι το φυσικό και πολιτιστικό της κεφάλαιο, έχουμε το καλύτερο οικόπεδο στη γη. Έχουμε τους ανθρώπους πόρους, που δεν τους αξιοποιούμε σωστά και είμαστε στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων κάτι που έχει μια γεωστρατηγική και γεωπολιτική σημασία και για το εμπόριο και για τις υπηρεσίες. Αρα το ζητούμενο το οποίο δα έπρεπε να μείνει εδώ και αρκετό καιρό να είχαμε αξιοποιήσει είναι αυτά τα τρία συγκριτικά πλεονεκτήματα, προς μια κατεύθυνση την οποία εμείς στο ΠαΣοΚ την λέμε πράσινη ανάπτυξη. Μιλάμε ουσιαστικά για μια ανάπτυξη η οποία να βασίζεται και να επενδύει στρατηγικά σε αυτά τα τρία

γιουρά η κατανάλωση δεν βασίστηκε μόνο στον δανεισμό, βασίστηκε κυρίως και πάνω από όλα στις προσδοκίες για αυξήσεις των εισοδημάτων. Επίσης η ανάπτυξη βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στις επενδύσεις.

Οι συνολικές επενδύσεις ανάμεσα στο 2000 και στο 2007 αυξήθηκαν περίπου κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες ως προς το ΑΕΠ. Πολύ μεγάλη αυξήση. Αυτή τη στιγμή είμαστε ως προς το μέσο όρο επένδυσης προς το ΑΕΠ κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες παραπάνω από ότι η ευρωζώνη, η ΕΕ-15 ή η ΕΕ-27.

■ ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ: Δεν είναι επενδύσεις σε εξοπλισμό παιχίου κεφαλαίου όμως, είναι κατασκευές.

■ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ: Θα προσπαθήσω με στοιχεία να το αντικρύσσω αυτό γιατί καταλαβαίνω ότι πάμε στο θέμα της παραγωγικότητας. Οπότε στον βαθμό που αναγνωρίζουμε ότι αυτό είναι κάτιθετικό και το οποίο ουσιαστικά προσθέτει στην παραγωγική μας βάση για το μέλλον, νομίζω πρέπει να αναγνωριστεί σαν κάτιο πραγματικά σπράχνει την προσφορά για να συναντηθεί τη ζήτηση.

■ ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ: Εγώ τώνισα ότι εκεί έχουμε περιθώριο να τρέξουμε ακόμη περισσότερο.

■ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ: Συμφωνώ. Τα στοιχεία και η πορεία δείχνουν ότι η ώθηση στην ανάπτυ-

ξη έρχεται κυρίως από τις ιδιωτικές επενδύσεις, και κυρίως από τις ιδιωτικές επενδύσεις πλήν κατοικιών. Αν δει κανείς τα στοιχεία από το 2000 ως το 2004, σε 4 χρόνια δηλαδή, παρατηρεί ότι αυτές ανέβηκαν κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες ως προς το ΑΕΠ. Ανάμεσα στο 2004 και στο 2007, δηλαδή σε τρία χρόνια, άλλες 2,5 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Αυτά είναι στοιχεία για τις ιδιωτικές επενδύσεις πλήν κατοικιών.

■ ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ: Πλην κατοικιών και πλην κατασκευών;

■ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ: Οχι, όχι.

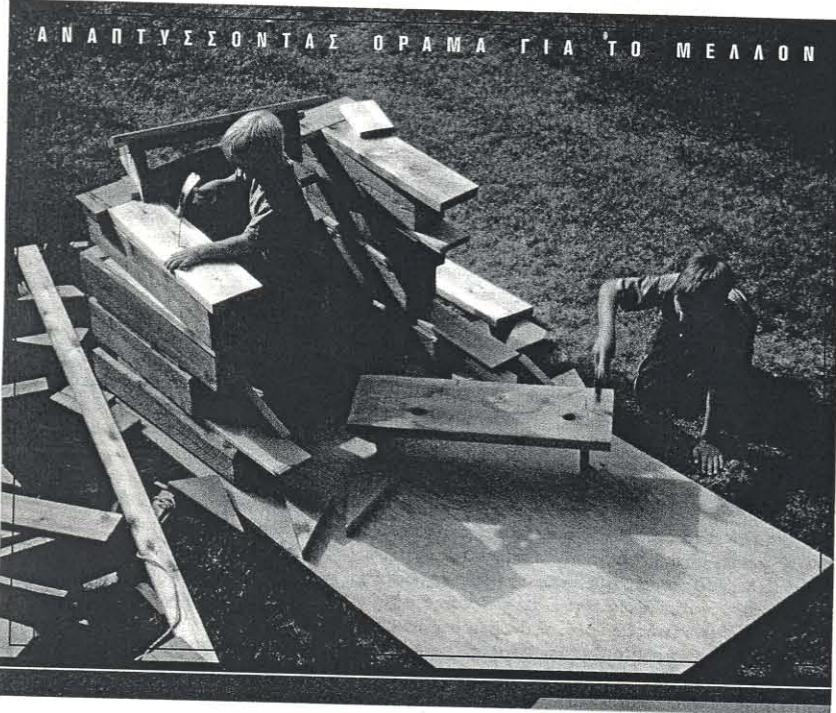
■ ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ: Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την περίοδο 1996-2000, την πρ ΟΝΕ περίοδο, ο μέσος όρος της πραγματικής αύξησης των επενδύσεων σε κεφαλαιούχικό εξοπλισμό ήταν 16% το χρόνο, ως αποτέλεσμα της πορείας προς την ΟΝΕ. Το 2001 ήταν 4,9%, το 2002 6,8%, το 2003 18,3%, το 2004 8,2%, το 2005 -0,7%, το 2006 6,9%, το 2007 6,7% και το 2008 προβλέπεται στο 7,8%. Μάλιστα μέχρι το 2004, οι επενδύσεις στο κεφαλαιούχικό εξοπλισμό είχαν υψηλότερο ρυθμό αύξησης από τις υπόλοιπες επενδύσεις, όπως π.χ. στα ακίνητα.

■ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ: Τα στοιχεία περιλαμβάνουν και τις ιδιωτικές και τις δημόσιες επενδύ-

σεις. Και αξίζει να επισημάνω επίσης ότι και οι κατασκευές για τις οποίες μιλάμε είναι παραγωγικές κατασκευές, είναι εργοστάσια, είναι καταστήματα. Η βιομηχανία χρειάζεται εργοστάσια για να παράγει, οι υπηρεσίες καταστήματα για να πουλήσουν. Δεν μπορούμε πούμε ότι μόνο ο εξοπλισμός είναι αυτός ο οποίος θα αυξήσει την παραγωγικότητα. Ετσι, έχουμε μια επιτάχυνση των ιδιωτικών επενδύσεων και προβλέπουμε μια επιτάχυνση ακόμα περισσότερο στα επόμενα τρία χρόνια κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες αντί για δυόμισι.

Αρι η ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια βασίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό στις ιδιωτικές επενδύσεις πλήν κατοικιών. Οι επενδύσεις σε κατοικίες από 6,8% το 2000 πήγαν στο 7% σαν ποσοστό του ΑΕΠ το 2004, το 2007 σημειώθηκε μικρή αύξηση και μέχρι το 2010 θα έχουμε μείωση.

Σε ότι αφορά στις άμεσες ξένες επενδύσεις δεν θα πρέπει να εξετάζουμε την τελική καθαρή δέση. Πρέπει να εξετάζουμε έχοντας και αυτές που δεχόμαστε και αυτές που κατευθύνονται προς τα έξω. Οι τελευταίες δηλαδή οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό είναι πολύ σημαντικές και για την εξωστρέφεια μας, γιατί ουσιαστικά διατηρούν θέσεις εργασίας στην Ελλάδα, στο κέντρο αποφάσεων. Στο πολύ άμεσο μέλλον οι επενδύσεις αυτές θα φέρουν πιο ώρια εισόδημα το οποίο θα βελτιώσει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και θα βελτιώσει βέβαια και το εισόδημα μας.

Είναι για μας
σπουδατικό

η ανάπτυξη να
αποδίδει

ΜΠΑΜΠΙΣ ΒΩΒΟΣ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

■ **ΓΙΚΙΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ:** Οι άμεσες ένες επενδύσεις πάντοτε ήταν πρόβλημα για την Ελλάδα, εγώ το βλέπω ως ένδειξη του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας.

■ **ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ:** Και εγώ το ίδιο. Επίσης είναι πολύ θετικό το ότι επενδύουμε στο εξωτερικό.

■ **ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ:** Για μένα οι χαμηλές άμεσες ένες επενδύσεις δεν είναι τόσο ένδειξη ελλείμματος ανταγωνιστικότητας, αλλά πολύ περισσότερο ελλείμματος παραγωγικότητας.

■ **ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ:** Και ελλείμματος στρατηγικής.

■ **ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ:** Συνολικά μιλώντας για την ανάπτυξη θα πρέπει, όπως είπε και ο κ. Κολλιντζάς, να δούμε μεσομακροπρόθεσμα ποιοι είναι οι παράγοντες οι οποίοι θα αυξήσουν το βιοτικό επίπεδο. Λοιπόν μεσομακροπρόθεσμα το θασικό ζητούμενο είναι η παραγωγικότητά σου. Και η παραγωγικότητα της εργασίας εξαρτάται από το πόσο επενδύεις πόσο αυξάνεις το κεφαλαίο σου, πόσο αυξάνεις και το ανθρώπινο σου κεφαλαίο αλλά κυρίως, επιρρέεται από το πόσο μπορείς να παράγεις με δεδουλεύμενο κεφαλαίο και με δεδομένο εργαστικό δυναμικό. Λοιπόν, εδώ η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, και ξανά μιλώντας για μια ευρεία περίοδο, έχει παιε τρομερά καλά. Έχουμε αυξήσεις σε συνολική παραγωγικότητα οι οποίες είναι υψηλότερες από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Βέβαια έχουμε ξανά το πρόβλημα ότι επειδή ξεκινάμε από πολύ χαμηλό επίπεδο έχουμε ακόμη έλλειμμα παραγωγικότητας.

Υπάρχουν όμως προκλήσεις και, παρά τα θετικά στοιχεία που έχω αναδείξει, δεν μπορώ να πω ότι δεν υπάρχουν πράγματα τα οποία πρέπει να μας σπασχολούν. Οπως, η πρόκληση της ανεργίας, η πρόκληση του πώς θα αυξήσουμε την παραγωγικότητά μας, την εδωστρέφεια μας, πώς θα μειώσουμε το έλλειμμα του ισοζυγίου. Και επιπλέον θα πρέπει να μιλήσουμε και για το δεύτερο κομμάτι της οικονομικής πολιτικής που είναι η κοινωνική δικαιοδοσία.

Τώρα από τη στιγμή που παραδεχόμαστε ότι η αύξηση της παραγωγικότητας είναι αυτή που θα μας θγάλλει ασπροπρόσωπους στο μέλλον τι πρέπει να κάνουμε Η παραγωγικότητα αυξάνεται, είτε επειδή αυξάνεται, είτε επειδή τη δική σου είτε αυτή την οποία φέρνεις απέξω είτε επειδή αυξάνεις την ποιότητα των προϊόντων σου. Αναθαβάμιζες δηλαδή την προσθέμενη αξία. Επίσης υπάρχει και τρίτος τρόπος και για μένα πολύ σημαντικός ο οποίος δεν έχει δυστυχώς τονιστεί πάρα πολύ, και αφορά στο να δινεις τη δυνατότητα του μετασχηματισμού στην οικονομία σου.

Πώς το κάνεις αυτό; Το κάνεις, βέβαια μέσα από διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Και εδώ μιλάμε για μεταρρυθμίσεις στην αγορά προϊόντων και στην αγορά εργασίας. Λοιπόν αυτές οι μεταρρυθμίσεις σίγουρα έχουν γίνει από την Κυβέρνηση και συνεχίζουν να γίνονται. Υπάρχει χώρος για περισσότερες τομές.

Τώρα θα αναφερθώ στα χιλιά πιστεύουμε ότι υπάρχουν πραγματικά αναπτυξιακά αποθέματα. Πρώτον, πιστεύω ότι έχουμε πολύ καλό, σε σχέση με τα πώς ήμασταν στα παρελθόν, ανθρώπινο δυναμικό. Θα γίνει ακόμη καλύτερο όταν βέβαια γίνουν περαιτέρω μεταρρυθμίσεις. Στην εκπαίδευση έχει γίνει μια πρώτη

και σημαντική μεταρρύθμιση και θα πρέπει να προχωρήσουμε περαιτέρω. Υπάρχει η πρόθεση και η διάθεση στην κυβέρνηση να συνεχίσει με διαφρωτικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, στο ασφαλιστικό που είναι ίσως το πιο σημαντικό θέμα το οποίο πρωθείται αυτή τη στιγμή, στις αγορές προϊόντων οι οποίες είναι πολύ σημαντικές για την αύξηση της παραγωγικότητας.

■ **ΓΙΚΙΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ:** Και στον τραπεζικό τομέα τα spreads χορηγήσεων - καταθέσεων στην Ελλάδα έχουν φτάσει το μέσο όρο της Ευρώπης.

■ **ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ:** Και επιπλέον νομίζω ότι ένα από τα πιο σημαντικά πράγματα που κάνει η

οικονομική πολιτική είναι να επηρεάζει, εφόσον θέβαια αυτή είναι σωστή, θετικά τις προσδοκίες των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Νομίζω ότι τις έχουμε επηρεάσει θετικά και όπως φαίνεται και από τις επικειμένους αυτό φαίνεται και στις επενδύσεις τους. Θα θέλεια επίσης να τονίσω ορισμένους σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης: Ο τοπικός παράγων αναφέρθηκε από σκεδόν όλους και εννοώ τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Θα προκύψουν πολλά οφέλη για μας αν θέβαια συνεχίσουμε να κάνουμε τα σωστά πράγματα.

Ποια είναι για μας τα σωστά πράγματα; Πιστεύω ότι οι υπηρεσίες, χωρίς αυτό να αποκλείει και τους άλλους δύο τομείς της οικονομίας, είναι πραγματικά το μέλλον μας. Σε αυτά δεν διαφωνούμε. Το ζήτημα είναι βέβαια πώς θα τα κάνεις αυτό. Αν με ρωτούσατε για κλαδική πολιτική εγώ θα έλεγα ότι είμαι πολύ σκεπτικός.

Το άλλο σημαντικό θέμα είναι η εδωστρέφεια. Στην Ελλάδα, το άθροισμα του εξωτερικού εμπορίου δηλαδή εισαγωγών - εξαγωγών ως προς το ΑΕΠ είναι

50%. Στην ευρωζώνη ο μέσος όρος είναι 75%. Καταλαβαίνει δηλαδή κανείς πόσο πιο κλειστή είναι η οικονομία μας. Έχουμε πολύ δρόμο μπροστά μας, ιδιαίτερα στον τομέα των εξαγωγών αγαθών. Τα τελευταία χρόνια πάντως έχουμε παρατηρήσει μια πολύ μεγάλη ανάκαμψη των εξαγωγών χωρίς το πετρέλαιο.

Εν κατακλειδί μπορώ να σας πω πώς είμαι αισιόδοξος, πιστεύω ότι έχει πολύ μεγάλη πρόοδος τα τελευταία χρόνια, αναγνωρίζω ότι χρειάζεται να πάμε πολύ παραπέρα, η κυβέρνηση έχει διώσει δείγματα μεταρρυθμίσεων και στο δημοσιονομικό και στο διαφρωτικό τομέα και συνεχίζει και θα συνεχίσει να κάνει αυτό που πρέπει.

■ **ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΛΛΙΝΤΖΑΣ:** Επειδή τέθηκε το θέμα αν είμαστε αισιόδοξοι ή απαισιόδοξοι θέλω να πω ότι ως κάρα γενικά θα πρέπει να είμαστε αισιόδοξοι. Θα πάμε καλά. Είναι ένα άλλο θέμα εάν κάποιος στο μαλά του είχε ότι η κάρα μπορούσε να πάει πολύ καλύτερα.

■ **ΓΙΚΙΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ:** Ενας λόγος που πρέπει να αισιόδοξημε είναι ότι τελικά η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ευρωζώνη είναι μία άγκυρα, είναι ένα δίκιο που δεν αφήνει τους πολιτικούς να τα θαλασσώσουν.

■ **ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΛΛΙΝΤΖΑΣ:** Η αισιόδηση μου είναι ότι και να μην αντιμετωπίσουν όλα τα προβλήματα πάλι θα πάμε καλά. Βεβαίως οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις θα δώσουν την σημαντικότερη αναπτυξιακή άθμηση.

■ **ΓΙΚΙΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ:** Συμφωνώ ότι θα πάμε καλά θάσα του νόμου της αδράνειας. Ομως αυξάνεται το ρίσκο όσο αυξάνεται και η ευημερία. Γιατί αγνοούμε τους υποκρυπτόμενους μικροοικονομικούς παράγοντες, τη γραφειοκρατία, την μειωμένη ελκυστικότητα για τους επενδυτές και άλλα σχετικά μειονεκτήματα.

■ **ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ:** Οχι, με βάση τον νόμο της αδράνειας δεν θα πάμε καλά. Και το γεγονός ότι πήγαμε καλά είναι ότι δεν υπήρχε η αδράνεια. Υπήρξαν οι μεταρρυθμίσεις και θα συνεχίσουν να υπάρχουν.

■ **ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΧΙΩΝΗΣ:** Ανεξάρτητα από τη συζήτηση για το που πρέπει να γίνει και τι δεν γίνει δεν πρέπει να εκφράζουμε υπέρμετρη αισιόδοξια για την κατάσταση. Οταν μάλιστα σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το 70% των συμπολιτών μας πιστεύει ότι το επόμενο χρονικό διάστημα θα επιδεινωθεί η οικονομική κατάσταση ερεις δεν μπορούμε να είμαστε ξέκομψεις από το περιβάλλον. Μην ξενάγετε ότι τον Ιούλιο του 2007 συνήλθε η Fed για να εκτιμήσει την κατάσταση στην αμερικανική οικονομία και ιδιαίτερα στον χρηματοπιστωτικό τομέα και απεφάνθη ότι δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος. Λίγο μετά ξέσπασε η κρίση. Αυτό που μπορούμε να πούμε σαν επίλογο είναι ότι υπάρχει ένα προβληματισμός για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και μέσα απ' αυτό τον προβληματισμό μπορούμε να εντοπίσουμε μια σειρά πολιτικών για την εξασφάλιση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και διαμόρφωσης, ενός αναπτυξιακού μοντέλου.